

О. В. Григораш,
к. е. н., доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Університет митної справи та фінансів
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8089-3755>
В. В. Ченцов,
д. і. н., д. держ. упр., професор, Перший проректор,
Університет митної справи та фінансів
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1109-8168>

DOI: 10.32702/2306-6814.2024.6.18

ДІЯЛЬНІСТЬ ВИШІВ ДНІПРОПЕТРОВЩИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

О. Hryhorash,
PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Finance,
Insurance and Banking, University of Customs and Finance
V. Chentsov,
Doctor of Historical Sciences, Doctor of Sciences in Public Administration,
Vice-Rector, University of Customs and Finance

ACTIVITIES OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS OF DNIPRO REGION UNDER MARTIAL LAW

У статті проаналізовано кількісні і якісні показники діяльності закладів вищої освіти Дніпропетровщини. Аналіз контингенту здобувачів вищої освіти у 2019—2023 рр. показав, що переважна частина вишів регіону збільшила кількість здобувачів освіти у 2023 р. При цьому питома вага студентів, які здобувають освіту на місцях державного замовлення, у загальному обсязі контингенту скоротилася майже у всіх вишах. Частка місць державного замовлення коливається у закладах освіти у межах від 18% до 49%. Відповідно, це прямо впливає на фінансові можливості вишів. Левова частка витрат вишу припадає на оплату праці науково-педагогічних працівників. Відповідно, в умовах недостатнього фінансування заклади освіти змушені скорочувати витрати, зокрема, за рахунок оптимізації навчального навантаження. Визначено, що співвідношення студентів та викладачів вишів коливається у межах від 11,0 до 27,9. Аналіз надходжень загального фонду (бюджетних асигнувань) на підготовку фахівців з вищою освітою та спеціального фонду (коштів, зароблених закладами освіти за надання послуг) показав, що у більшості закладів освіти обсяг державних коштів переважає обсяг зароблених коштів в 1,1—2,4 разів. Тобто, при значному обсязі бюджетного фінансування виш не має потреби нарощувати спецфонд. Визначено, що обсяг бюджетних асигнувань не завжди прямо пропорційно співвідноситься із контингентом здобувачів, які навчаються на місцях державного замовлення. В контексті питання оптимізації мережі ЗВО та підвищення їх конкурентоспроможності, автори приходять до висновку, що саме достатній рівень бюджетних асигнувань є одним із головних факторів підвищення якості надання освітніх послуг. Під час прийняття рішення про укрупнення ЗВО, автори пропонують враховувати не лише критерій контингенту ЗВО, але і рівень співвідношення надходжень загального і спеціального фондів.

The article includes the analysis of the quantitative and qualitative indicators of higher education institutions in the Dnipro region. The analysis of the contingent of higher education applicants during 2019–2023 showed that the vast majority of universities in the region increased the number of applicants in 2023. At the same time, the share of students who studies at state-funded places in the total contingent decreased in almost all universities. The share of state-funded places varies from 18% to 49% in educational institutions. Accordingly, this directly affects the financial capabilities of universities. The largest share of university expenses is spent on salaries of academic staff. Accordingly, in conditions of insufficient funding, educational institutions are forced to reduce costs, in particular, by optimizing the academic workload. It is founded that the ratio of students to teachers in universities ranges from 11.0 to 27.9. The analysis of the general fund revenues (budget allocations) for the training of specialists with higher education and the special fund (funds earned by educational institutions for the provision of services) was done. The analysis has shown that in the majority of educational institutions the amount of public funds exceeds the amount of earned funds by 1.1–2.4 times. That is, with a significant amount of budget funding, the university does not need to increase the special fund. It has been determined that the amount of budget allocations is not always directly proportional to the number of students enrolled in state-funded places. In the context of the issue of optimizing the network of higher education institutions and increasing their competitiveness, the authors conclude that a sufficient level of budget allocations is one of the main factors to improve the quality of educational services. When deciding on the consolidation of higher education institutions, the authors propose to take into account not only the criterion of the contingent of higher education institutions, but also the level of the ratio of revenues of general and special funds.

Ключові слова: заклади вищої освіти, контингент, професорсько-викладацький склад, загальний фонд, спеціальний фонд.

Key words: higher education institutions, contingent, academic staff, general fund, special fund.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

В умовах бюджетного дефіциту державні видатки скорочуються за всіма напрямками, і галузь освіти не є виключенням. Від повного державного замовлення на підготовку фахівців з вищою освітою відбувся перехід до переважного фінансування вищої освіти за кошти фізичних та юридичних осіб, понад 60% студентів оплачують своє навчання і менше 40% навчаються на бюджетних місцях. Крім того, державою взято курс на оптимізацію мережі закладів вищої освіти з метою підвищення якості надання освітніх послуг, а головне, скорочення державних видатків.

Міністерство освіти і науки анонсувало нову хвилю укрупнення закладів освіти на основі кількісного критерію — контингенту здобувачів освіти. Чи насправді скорочення невеликих ЗВО вирішить проблему зменшення видатків на вищу освіту?

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Необхідність оптимізації мережі закладів вищої освіти України назрівала давно. Починаючи з 2017 року держава розпочала кампанію щодо підвищення рівня вимог до закладів освіти з метою скорочення їх кількості. В умовах воєнного стану укрупнення ЗВО планується проводити із застосуванням адміністративних методів.

Питання необхідності оптимізації мережі ЗВО розглянуто у працях знаних науковців. В. Луговий та З. Слюсаренко [2] на основі аналізу сучасного світового досвіду приходять до висновку, що з огляду на якість вищої освіти її регулювання здійснюється шляхом запровадження двох стратегій: перша полягає у забезпеченні мінімального достатнього (нормативного) рівня якості вищої освіти, друга — досягнення максимально досконалої якості. Автори наголошують на тому, що стратегії мають запроваджуватися одночасно.

Колектив авторів В. Кремень, В. Луговий, П. Саух, Ж. Таланова [9] підтримують тезу про необхідність скорочення національної мережі ЗВО через "домінування малопотужних закладів, які не спроможні забезпечити необхідну якість освіти ... та готують фахівців за спеціальностями, які не відповідають профілю закладу, натомість споживають значні ресурси".

При цьому серед проблем вищої освіти, окреслених профільними комітетами, І. Шевчук та А. Шевчук [14] звертають увагу на те, що не порушено питання збереження науково-педагогічного потенціалу країни, яке є не менш важливим у складних умовах сьогодення. С. Калашникова та О. Оржель [7] пропонують розглядати оптимізацію мережі ЗВО, не зводячи її до процесу механістичного скорочення кількості ЗВО, а наголошуючи на необхідності консолідації потенціалу. В. Кремень [8] наводить аргументи на користь укрупнення закладів

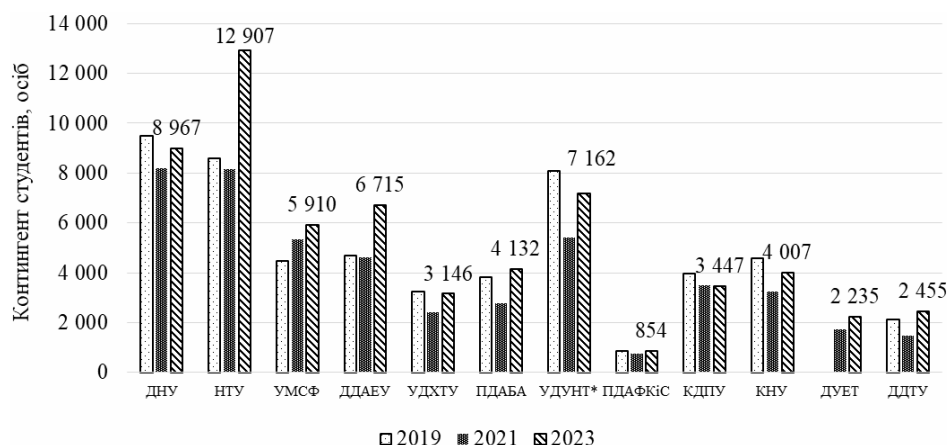

Рис. 1. Контингент студентів ЗВО Дніпропетровської обл. у 2019–2023 рр.

Джерело: складено авторами за даними ЄДЕБО [4].

освіти, але за умови, що не повинен постраждати жоден викладач і студент.

У будь-якому випадку, одним із найбільш потужних аргументів тяжіння до укрупнення ЗВО в Україні залишається фінансовий. Планується скорочення кількості вишів, між якими розподіляється державне фінансування.

Аналіз зарубіжного досвіду показує, що на відміну від США, європейські ЗВО все ще значною мірою залежать від базового державного фінансування і мають низьку частку приватного фінансування, хоча прогнозується, що приватне фінансування матиме дедалі більше значення в майбутньому. Досвід США показує, що, з одного боку, приватний капітал дійсно може забезпечити великі обсяги фінансування, з іншого боку, пов'язаний з ризиками з точки зору ієрархізації вищої освіти [1].

Необхідно наголосити, що з початком воєнних дій заклади освіти стикнулися з рядом проблем, серед яких Т. Губанова [6] зазначає знищення та пошкодження ЗВО здебільшого в зоні активних бойових дій, відтік прогресивних наукових кадрів, зменшення кількості абітурієнтів, а отже, і наукового потенціалу України.

З вересня 2024 року планується запровадити систему оптимізації мережі ЗВО, перший етап якої засновано на кількісному критерії — кількість здобувачів освіти [12]. Відтак, виникає необхідність проаналізувати показники організаційно-економічної діяльності закладів освіти на прикладі вишів Дніпропетровської області щодо ефективності їх роботи.

МЕТА І ЗАВДАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

Метою статті є аналіз результатів діяльності закладів вищої освіти Дніпропетровської області. Досягнення мети передбачає виконання завдань:

1. Проаналізувати контингент здобувачів вищої освіти та кількість посад науково-педагогічних працівників, які забезпечують освітній процес.
2. Проаналізувати надходження загального і спеціального фондів ЗВО області.
3. Оцінити рівень співвідношення бюджетних асигнувань та власних надходжень ЗВО Дніпропетровщини.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Під час організації фінансового забезпечення закладів вищої освіти у країнах ОЕСР уряди концентруються на вирішенні таких завдань:

1. Чи достатній рівень базового фінансування для покриття витрат, пов'язаних з наданням доступу до якісної вищої освіти.
2. Як розподілити ресурси таким чином, щоб це було справедливо і прозоро?
3. Яким чином система розподілу фінансування може бути стабільною, щоб уникнути шкідливих фінансових потрясінь для установ?
4. Чи потрібно і як потрібно застосовувати модель фінансового стимулювання та винагороди в залежності від результатів діяльності? [3].

Наскільки такий підхід лягає в основу розподілу бюджетних ресурсів між закладами освіти України?

У дослідженні представлено аналіз 12 закладів вищої освіти Дніпропетровщини, які оприлюднили на своїх офіційних веб-сайтах інформацію про кількість штатних одиниць професорсько-викладацького складу, а також про обсяг надходжень загального і спеціального фондів бюджету.

У статті проаналізовані дані таких вишів:

- Державний університет економіки і технологій (ДУЕТ);
- Дніпровський державний аграрно-економічний університет (ДДАЕУ);
- Дніпровський державний технічний університет (ДДТУ);
- Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара (ДНУ);
- Криворізький державний педагогічний університет (КДПУ);
- Криворізький національний університет (КНУ);
- Національний технічний університет "Дніпровська політехніка" (НТУ);
- Придніпровська державна академія будівництва та архітектури (ПДАБА);
- Придніпровська державна академія фізичної культури і спорту (ПДАФКіС);
- Український державний хіміко-технологічний університет (УДХТУ);

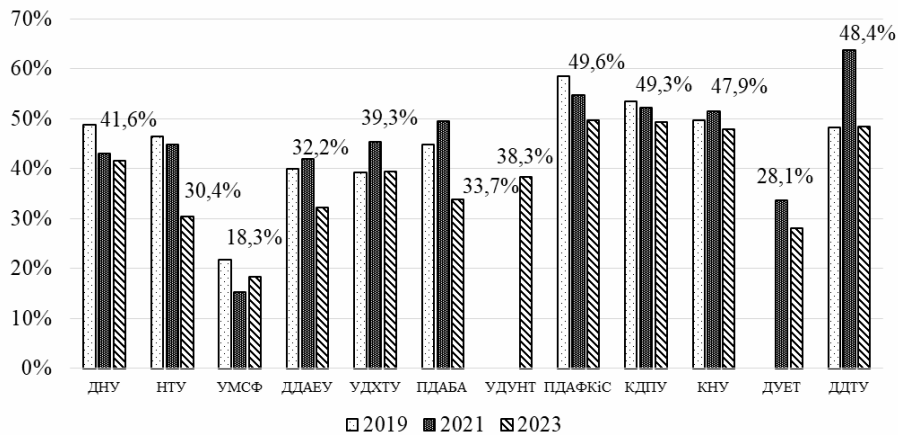

Рис. 2. Питома вага здобувачів освіти, які навчаються на місцях державного замовлення, у контингенті закладу освіти у 2019–2023 рр.

Джерело: складено авторами за даними [4].

— Університет митної справи та фінансів (УМСФ);
— Український державний університет науки і технологій (УДУНТ) — утворений у 2022 р. у результаті об'єднання Дніпровського національного університету залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна та Національної металургійної академії України. У дослідженні дані за 2019—2021 р. представлено як суму показників ДДУЗТ та НМетАУ.

Розглянемо контингент студентів ЗВО Дніпропетровської обл. (рис. 1).

У попередніх дослідженнях було проаналізовано обсяги набору ЗВО України та визначено, що більшість вишів мали зниження обсягів набору у 2021 р. у порівнянні з 2020 р. У 2022 р. значна частина закладів освіти (за виключенням прифронтових регіонів), не зважаючи на воєнні дії, збільшила набір у порівнянні з 2021 р. [5; 13].

Найбільший контингент у 2023 р. має Національний технічний університет "Дніпровська політехніка" — 12 907 осіб. У порівнянні із минулими роками, це найбільший показник. На другому місці Дніпровський національний університет імені О. Гончара, який покращив позиції у порівнянні із 2021 р., але так і не досяг показника 2019 р. У трійці лідерів Український державний університет науки і технологій, значення 2019 р. та 2021 р. представляють собою суму контингентів ДДУЗТ та НМетАУ.

Можна припустити, що об'єднання було викликано не різким скороченням контингенту та необхідністю укрупнення. Значно покращив позиції у 2023 р. Дніпровський державний аграрно-економічний університет у порівнянні з 2021 р. Але єдиним вишем, який мав щорічне поступове зростання контингенту студентів протягом 2019—2023 рр. є Університет митної справи та фінансів. Контингент інших вишів не перевищує 5 000 студентів.

Що забезпечує популярність ЗВО серед здобувачів освіти, окрім престижності освітніх програм? На рис. 2 представлено питому вагу студентів-бюджетників у загальному контингенті вишів.

За даними рисунку 2 робимо висновок, що найбільшу питому вагу бюджетників має Придніпровська державна академія фізичної культури і спорту — 49,6%, але це обумовлено не кількістю місць держзамовлення, а незначною кількістю контингенту (854 особи). Високі показники частки бюджетників мають Криворізький державний педагогічний університет, Криворізький національний університет та Дніпровський державний технічний університет, але це також пояснюється незначною кількістю здобувачів освіти (3 447, 4 007 та 2 455 осіб відповідно) та наявністю спеціальностей, які користуються державною підтримкою.

Таблиця 1. Кількість штатних працівників та контингент здобувачів освіти у ЗВО Дніпропетровської обл. у 2022–2023 рр.

ЗВО	2022				2023					
	Контингент, осіб	ПВС		Студентів/ викладачів	Контингент, осіб	ПВС		Студентів/ викладачів	Кількість освітніх програм	
		ЗФ	СФ			ЗФ	СФ			
ДНУ	8 514	419,1	373,5	10,7	8 967	443,3	333,9	11,5	233	
НТУ	9 210	418,6	188,3	15,2	12 907	439,5	331,8	16,7	150	
УМСФ	5 756	81,2	190,0	21,2	5 910	82,1	130,0	27,9	62	
ДДАБУ	5 295	186,5	181,9	14,4	6 715	176,4	270,9	15,0	50	
УДХТУ*	2 462	131,6	63,4	12,6	3 146	144,6	51,9	16,0	89	
ПДАБА*	3 330				4 132	162,2	215,0	11,0	85	
УДУНТ*	5 534				7 162	321,3	260,9	12,3	163	
КДПУ*	3 360				3 447	181,5	77,5	13,3	101	
КНУ	3 597	179,0	105,0	12,7	4 007	174,0	121,0	13,6	78	
ДУЕТ	1 936	62,0	61,3	15,7	2 235	59,3	52,8	19,9	45	
ДДТУ	1 844	108,5	43,9	12,1	2 455	143,0	62,0	12,0	66	

*дані за 2022 р. на сайті ЗВО відсутні.

Джерело: складено авторами за даними планово-економічної та фінансової звітності ЗВО.

Рис. 3. Співвідношення контингенту здобувачів вищої освіти та професорсько-викладацького складу у вишах Дніпропетровської обл. у 2023 р.

Джерело: складено авторами за даними планово-економічної та фінансової звітності ЗВО.

Дніпровський національний університет також має високу питому вагу бюджетників, але при значному контингентові це забезпечується найбільшою в регіоні кількістю освітніх програм — 233, значна частина цих програм відкрита на спеціальностях, які користуються державною підтримкою, або таких, куди набір здійснюється багато років, тобто, відповідно до Умов прийому, максимальний обсяг державного замовлення не обмежується 5 місцями.

Найнижчий рівень бюджетників у складі контингенту має Університет митної справи та фінансів. Особливістю закладу є його спрямованість не на спеціальності, на які держава замовляє підготовку фахівців, а на спеціальності, які обирають вступники.

Який штат науково-педагогічних працівників забезпечує підготовку здобувачів вищої освіти? Кількість професорсько-викладацького складу (ПВС) та контингент здобувачів освіти представлено в табл. 1.

На основі даних табл. 1, робимо висновок, що при нарощенні контингенту всіма закладами освіти у 2023 р. у порівнянні з попереднім роком, не всі виші збільшили кількість професорсько-викладацького складу, який здійснює підготовку студентів.

Враховуючи можливість оплати праці педагогічним працівникам за рахунок бюджетних коштів (загальний фонд — ЗФ) або зароблених коштів (спеціальний фонд — СФ), заклади освіти обирали дві стратегії:

— збільшували кількість ПВС, оплата праці яких здійснюється за рахунок загального фонду, і скорочували кількість ПВС, які працюють за рахунок коштів спецфонду (ДНУ, УДХТУ);

— навпаки, збільшували штат працівників на спецфонді (НТУ, ДДАЕУ).

Чим може бути пояснено вибір таких стратегій? Очевидно, обсягом надходжень загального і спеціального фондів.

На особливу увагу заслуговує показник співвідношення студентів та викладачів, або відповідь на питання, скільки студентів в середньому навчає один викладач (рис. 3).

В середньому один викладач, який отримує зарплату із загального фонду, навчає 8-10 студентів. Причому, у закладах з незначним обсягом контингенту (УДХТУ, ПДАБА, КНУ, ДДУТ) цей показник не перевищує 8,6. Найвищі значення співвідношення студентів-бюджет-

Таблиця 2. Надходження загального і спеціального фондів бюджету ЗВО Дніпропетровщини у 2022–2023 рр.

Назва ЗВО	2022				2023			
	Контингент	ЗФ	СФ	ЗФ/СФ	Контингент	ЗФ	СФ	ЗФ/СФ
КДПУ	3 360	97 051,2	30 686,5	3,2	3 447	86 531,6	35 716,5	2,4
КНУ	3 597	94 921,2	27 828,5	3,4	4 007	87 073,8	44 146,3	2,0
УДУНТ	5 534	206 108,4	76 170,3	2,7	7 162	172 960,7	106 957,0	1,6
ПДАБА*	3 330	127 760,4	48 788,6	2,6	4 132	83 888,0	55 100,0	1,5
УДХТУ*	2 462	73 189,6	36 365,0	2,0	3 146	67 212,5	44 368,0	1,5
ДНУ	8 514	244 249,9	100 014,2	2,4	8 967	194 348,7	135 192,9	1,4
НТУ	9 210	205 223,0	109 697,3	1,9	12 907	188 201,7	164 403,3	1,1
ДУЕТ	1 936	31 617,6	23 974,9	1,3	2 235	29 747,8	32 687,2	0,9
ДДАЕУ*	5 295	83 803,9	57 790,6	1,5	6 715	77 283,3	108 520,0	0,7
УМСФ	5 756	45 466,2	109 723,0	0,4	5 910	44 891,6	131 765,3	0,3

*Дані за кошторисами.

Джерело: складено авторами за даними планово-економічної та фінансової звітності ЗВО.

Таблиця 3. Кількісні і якісні показники діяльності

ЗВО	Контингент	ЗФ	СФ	ЗФ/СФ	Студентів / викладачів
ДУЕТ	2 235	29 747,8	32 687,2	0,9	19,9
УДХТУ	3 146	67 212,5	44 368,0	1,5	16,0
КДПУ	3 447	86 531,6	35 716,5	2,4	13,3
КНУ	4 007	87 073,8	44 146,3	2,0	13,6
ПДАБА	4 132	83 888,0	55 100,0	1,5	11,0
УМСФ	5 910	44 891,6	131 765,3	0,3	27,9
ДДАЕУ	6 715	77 283,3	108 520,0	0,7	15,0
УДУНТ	7 162	172 960,7	106 957,0	1,6	12,3
ДНУ	8 967	194 348,7	135 192,9	1,4	11,5
НТУ	12 907	188 201,7	164 403,3	1,1	16,7

Джерело: складено авторами за даними та планово-економічної та фінансової звітності ЗВО.

Таблиця 4. Показники діяльності Дніпровського державного університету залізничного транспорту ім. академіка Лазаряна, Національної металургійної академії України та Українського державного університету науки і технологій

Рік	Показник	ДДУЗТ	НМетАУ	УДУНТ	Разом
2019	Контингент	3 564	4 515		8 079
	ЗФ	91,5	101,0		192,5
	СФ	51,7	61,0		112,7
2020	Контингент	2 912	3 633		6 545
	ЗФ	97,0	101,1		198,1
	СФ	45,7	65,8		111,5
2021	Контингент	2 517	2 870		5 387
	ЗФ	110,9	98,7		209,6
	СФ	48,0	65,8		113,8
2022	Контингент			5 534	5 534
	ЗФ			206,1	206,1
	СФ			76,2	76,2
2023	Контингент			7 162	7 162
	ЗФ			173,0	173,0
	СФ			107,0	107,0

ників до викладачів встановлено у ДДАЕУ (12,3) та в УМСФ (13,2). Те, що показники відрізняються у закладах освіти, може пояснюватися рядом причин, серед яких зміна форми фінансування (переведення на бюджетні місця) осіб пільгових категорій без виділення додаткових асигнувань.

Співвідношення кількості студентів та викладачів (скільки студентів навчає один викладач незалежно від джерела оплати праці) має ще більший діапазон значень: від 11,0 до 27,9. Заклади освіти майже не можуть впливати на обсяг надходжень загального фонду, але можуть збільшувати обсяги надходжень спеціального фонду шляхом надання освітніх, наукових та інших видів послуг [11]. Ще одним способом збалансування надходжень і видатків є скорочення обсягу витрат. Оскільки найбільшою статтею витрат закладів освіти є оплата праці (зокрема, професорсько-викладацького складу), виші активно працюють над укрупненням груп з метою скорочення обсягів навчального навантаження.

Розглянемо співвідношення надходжень загального і спеціального фондів закладів освіти Дніпропетровщини. У табл. 2 представлено фактичні обсяги надходжень загального і спеціального фондів за КПК 2201160 Підготовка кадрів закладами вищої освіти та забезпечення діяльності їх баз практики за КПК 2282 "Окремі заходи по реалізації державних (регіональних) програм, не віднесені до заходів розвитку", тобто, бюджетні асигнування для здійснення освітньої діяльності та зароблені закладами кошти.

Розглядаючи співвідношення обсягів асигнувань за КПК 2282 Окремі заходи по реалізації державних (регіональних) програм, не віднесені до заходів розвитку

(державних видатків на підготовку фахівців з вищою освітою) та обсягів коштів, які заклади освіти заробляють самостійно, відзначаємо наступне.

Аналіз показників 2022 р. дає змогу визначити, що в цілому перевищення надходжень загального фонду над спеціальним коливалося у межах від 0,4 до 3,4. Причому показник перевищував 3 у двох закладах освіти Кривого рогу: КНУ та КДПУ, де кількість здобувачів освіти була меншою за 4 000 осіб. Тобто, виші фінансувалися переважно за рахунок державних коштів. УДУНТ та ПДАБА фінансуються в основному за рахунок державних коштів, заробляючи у 2,7 та 2,6 менше, ніж виділяється державою. Це характерно і для інших вишів: співвідношення загального і спеціального фондів менше 1,0 тільки в УМСФ.

Аналіз показників 2023 р. показав, що умовно заклади освіти можна розділити на три групи:

— співвідношення надходжень загального фонду до спеціального становить менше 1,0 (УМСФ, ДДАЕУ, ДУЕТ);

— співвідношення надходжень загального фонду та спеціального коливається у межах від 1,0 до 2,0 (ПДАБА, УДХТУ, ДНУ, НТУ, УДУНТ);

— співвідношення перевищує 2,0 (КНУ, КДПУ та ДУЕТ).

Аналізуючи оголошені критерії модернізації мережі ЗВО [10] очікується, що під час оптимізації мережі вишів буде враховуватись кількість населення у місті, де знаходиться університет, та кількість студентів у закладі освіти. Також повідомляється, що протягом 2024 року планується провести перший етап модернізації, тобто первинне об'єднання (укрупнення) шляхом посилення

класичних закладів — педагогічними, гуманітарними, природничими; політехнічних — технічними та будівельними; технологічних — аграрними, харчовими та ветеринарними.

Беручи до уваги тільки кількісний критерій як підставу для укрупнення у вигляді контингенту здобувачів освіти (без аналізу профільного спрямування закладу освіти), умовно першими кандидатами на укрупнення будуть заклади освіти, контингент яких менше 5 000 осіб (табл. 3).

Аналіз даних табл. 3 не дає змогу зробити однозначні висновки.

З одного боку, підтверджується теза про необхідність укрупнення закладів освіти, із контингентом менше 5 000 студентів. У даному випадку, під критерії укрупнення потрапляють п'ять із десяти розглянутих закладів освіти області (у тому числі Український державний хіміко-технологічний університет та Придніпровська державна академія будівництва та архітектури, які Розпорядженням КМУ від 11.07.2023 № 620-р уже приєднано до Українського державного університету науки і технологій). На користь цього рішення вступає низький показник самофінансування (співвідношення загального і спеціального фондів становить 1,5).

Інші 5 закладів освіти не підпадають під умови об'єднання. Найбільші ЗВО області — Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара та Національний технічний університет "Дніпровська політехніка" мають найбільший контингент студентів, причому кількість бюджетників становить 40% і 30% відповідно. Такий високий рівень контингенту забезпечується за рахунок диверсифікації (багатопротилежності) освітньої діяльності. Так, в НТУ здобувачам освіти пропонується 150 освітніх програм, а в ДНУ — 233.

Аналіз економічної ефективності об'єднання ДДУЗТ та НМетАУ представлено в табл. 4.

З економічної точки зору доцільність укрупнення є спірною. Не зважаючи на стрімке зменшення контингенту у двох закладах разом, держава продовжувала нарощувати обсяг бюджетних асигнувань (загальний фонд) протягом 2019—2021 рр.: 192,5 млн грн, 198,1 млн грн та 210 млн грн відповідно. Після реорганізації об'єднаний УДУНТ у 2022 р. отримав фінансування майже на тому ж рівні — 206,1 тис. грн. При цьому майже половину контингенту (48,4%) становили бюджетники. У 2023 р. питома вага бюджетників у контингенті скоротилася до 38%, і, не зважаючи на загальне збільшення кількості студентів, виш отримав менше бюджетних асигнувань (173,0 млн грн). Але найголовніше питання полягає у тому, наскільки заклад освіти може забезпечити свою фінансову автономію. Так, до об'єднання спеціальний фонд надходжень двох автономних вишів залишався на приблизно однаковому рівні (111—113 млн грн). Після об'єднання зменшився: 76,2 млн грн у 2022 р. та 107, млн грн у 2023 р. Виходить, що не зважаючи на укрупнення та, як наслідок, скорочення державних видатків, заклад значною мірою залежить від бюджетних асигнувань.

Відтак, концепція оптимізації мережі ЗВО в Україні на основі кількісного критерію — контингенту здобувачів, є недостатньо обґрунтованою. На наш погляд, крім кількості здобувачів освіти в основу прийняття

рішення про укрупнення ЗВО має бути покладений коефіцієнт співвідношення загального і спеціального фондів, що дозволить державі перейти від політики утримування ЗВО до політики підтримки вищої освіти.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дає змогу зробити ряд висновків.

1. У Дніпропетровській області 12 закладів вищої освіти, 10 із них оприлюднили планово-економічну та фінансову звітність на своїх офіційних веб-сайтах.

2. Аналіз показав, що у закладах переважну частину контингенту здобувачів представляють студенти-контрактники. Частка студентів-бюджетників становить від 18% до 49% у ЗВО області.

3. Заклади освіти фінансуються за рахунок бюджетних асигнувань (загальний фонд бюджету) та за рахунок коштів отриманих за надання послуг (спеціальний фонд). Співвідношення обсягів загального і спеціального фондів різне, в цілому у вишах Дніпропетровщини переважає загальний фонд.

4. З метою реалізації концепції оптимізації мережі ЗВО при прийнятті рішення щодо об'єднання вишів, окрім кількості здобувачів освіти запропоновано використовувати також коефіцієнт співвідношення загального і спеціального фондів.

Література:

1. European Tertiary Education Register. (2021) How are European higher education institutions funded? New evidence from ETER microdata, Analytical Report. No.2/2019, URL : https://www.eter-project.com/uploads/analytical-reports/ETER_AnalyticalReport_02_final.pdf
2. Lugovyi, V., Slyusarenko, O., & Talanova, Z. (2021). Two strategies for the higher education development: which from its does for Ukraine lack? International Scientific Journal of Universities and Leadership, (12), 35—52. URL: <https://doi.org/10.31874/2520-6702-2021-12-2-35-52>
3. OECD (2022), Resourcing Higher Education in Portugal, Higher Education, OECD Publishing, Paris, URL: <https://doi.org/10.1787/a91a175e-en>.
4. Вступна кампанія. (2023). Єдина державна електронна база з питань освіти. URL : <https://vstup-edbo.gov.ua/>
5. Григораш О. В. Фінансові аспекти формування ринку освітніх послуг в Україні на прикладі спеціальності 072 "Фінанси, банківська справа та страхування". Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія "Економіка": науковий журнал. Острого: Вид-во НаУОА, 2023. № 28 (56). С. 52—57.
6. Губанова Т. О. (2023) Функціонування закладів вищої освіти в умовах воєнного стану: сучасний стан та перспективи. Київський юридичний журнал, 3, 23—31.
7. Калашнікова, С., & Оржель, О. (2022). Оптимізація мережі закладів вищої освіти: теоретичні особливості та практичні рекомендації. Міжнародний науковий журнал "Університети і лідерство", 13, 89—129. URL: <https://doi.org/10.31874/2520-6702-2022-13-89-129>.
8. Кремень, В. Г. (2023). Університетська мережа в Україні: необхідність модернізації. За результатами

наукової доповіді на засіданні Стратегічної сесії керівників закладів вищої освіти, 2 березня 2023 р. Вісник Національної академії педагогічних наук України, 5 (1), 1—4. URL: <https://doi.org/10.37472/v.naes.2023.5106>

9. Кремень, В. Г., Луговий, В. І., Саух, П. Ю., & Таланова, Ж. В. (2022). Мережа державних закладів вищої освіти України: аналітичний огляд конкурентоспроможності. Вісник Національної академії педагогічних наук України, 4 (1). URL: <https://doi.org/10.37472/v.naes.2022.4122>

10. МОН оприлюднило орієнтовні критерії модернізації мережі вишів. Osvita.ua. URL: <https://osvita.ua/vnz/reform/91422/>

11. Про затвердження переліку платних послуг, які можуть надаватися закладами освіти, іншими установами та закладами системи освіти, що належать до державної і комунальної форми власності. Постанова Кабінету Міністрів України від 27.08.2010 № 796.

12. У Міносвіти визначили критерії укрупнення ЗВО. Business.ua. URL: <http://surl.li/rdvkc>

13. Ченцов В. В., Григораш О. В. Індикативна собівартість як чинник формування ринку освітніх послуг: регіональний аспект (на прикладі спеціальності 072 "Фінанси, банківська справа та страхування"). Бізнес-Інформ 2023. № 2. С. 123—129.

14. Шевчук, І., & Шевчук, А. (2022). Освітня аналітика крізь призму війни: виклики та можливості для вищої школи України. Економіка та суспільство, (39). URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-39-80>

References:

1. The official site of European Tertiary Education Register (2021), "How are European higher education institutions funded? New evidence from ETER microdata", Analytical Report. No.2/2019, available at: <https://zenodo.org/records/5083016> (Accessed 7 March 2024).

2. Lugovyi, V., Slyusarenko, O., and Talanova, Z. (2021), "Two strategies for the higher education development: which from its does for Ukraine lack?", International Scientific Journal of Universities and Leadership, vol. 12, pp. 35—52. <https://doi.org/10.31874/2520-6702-2021-12-2-35-52>.

3. The official site of OECD iLibrary (2022), "Resourcing Higher Education in Portugal", OECD Publishing, Paris, available at <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/a91a175e-en/index.html?itemId=/content/publication/a91a175e-en> (Accessed 7 March 2024).

4. The official site of State electronic database on education, (2023). "Admission campaign", available at: <https://vstup.edbo.gov.ua/> (Accessed 7 March 2024).

5. Hryhorash, O. V. (2023), "Financial aspects of formation of the market of educational services in Ukraine on the example of major 072 "Finance, Banking and Insurance", Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu "Ostrozka akademiia". Seriya "Ekonomika": naukovyi zhurnal, vol. 28 (56), pp. 52—57.

6. Hubanova, T. O. (2023), "Functioning of Higher Education Institutions under Martial Law: Current Status and Prospects", Kyivskyi yurydychnyi zhurnal, vol. 3, pp. 23—31.

7. Kalashnikova, S., and Orzhel, O. (2022), "Optimization of higher education institutions network: theoretical features and practical recommendations", Mizhnarodnyi

naukovyi zhurnal "Universytety i liderstvo", vol. 13, pp. 89—129. <https://doi.org/10.31874/2520-6702-2022-13-89-129>.

8. Kremen, V. H. (2023), "University network in Ukraine: the need for modernization. Based on the results of a scientific report at the meeting of the Strategic Session of Heads of Higher Education Institutions, March 2, 2023", Visnyk Natsionalnoi akademii pedahohichnykh nauk Ukrainy, vol. 5 (1), pp. 1—4, available at: <https://doi.org/10.37472/v.naes.2023.5106>.

9. The official site Osvita.ua (2014), "Ministry of Education and Science published indicative criteria for the university network modernization", available at: <https://osvita.ua/vnz/reform/91422/> (Accessed 7 March 2024).

10. Cabinet of Ministers of Ukraine (2010), Resolution "On approval of the list of paid services that may be provided by educational institutions, other institutions and establishments of the educational system belonging to the state and municipal form of ownership", available at: <http://zakon.rada.gov.ua> (Accessed 7 March 2024).

11. The official site Business.ua (2024), "The Ministry of Education has defined the criteria for the consolidation of higher education institutions", available at: <http://surl.li/rdvkc> (Accessed 7 March 2024).

12. Chentsov, V. V. and Hryhorash, O. V. (2023), "Indicative Cost as a Factor in the Formation of the Educational Services Market: Regional Aspect (on the Example of the Major 072 "Finance, Banking and Insurance")", Biznes-Inform, vol. 2, pp. 123—129.

13. Shevchuk, I., & Shevchuk, A. (2022), "Educational Analytics through the Prism of War: Challenges and Opportunities for Ukrainian Higher Education", Ekonomika ta suspilstvo, vol. 39. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-39-80>.

Стаття надійшла до редакції 10.03.2024 р.

<https://nayka.com.ua>

Електронне фахове видання

Ефективна
ЕКОНОМІКА

Виходить 12 разів на рік

**Журнал включено до переліку наукових фахових видань України з ЕКОНОМІЧНИХ НАУК (Категорія «Б»)
Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292**

e-mail: economy_2008@ukr.net

 viber: +38 050 3820663